

Motion till riksdagen 2019/20:570

av **Per-Arne Håkansson och Anna Wallentheim (båda S)**

Kompetensförsörjning med fokus på yrkesutbildning

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kompetensförsörjning med fokus på yrkesutbildning och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det finns en tydlig utmaning i att få matchningen på den svenska arbetsmarknaden att fungera bättre. Å ena sidan ska utbildningssystemet och arbetsmarknadspolitiken tillgodose individuella önskemål om bildning, utbildning och kompetensutveckling. Dessa val styrs av traditioner, socioekonomiska faktorer, olika yrkens status och framtidsutsikter och andra sociala faktorer, vilket inte sällan leder till att ungdomar utbildar sig längre än nödvändigt eller till branscher som har hög status men där efterfrågan är låg, vilket leder till arbetslöshet. Yrkesutbildningarnas låga status påverkar antalet sökande och i förlängningen antalet som når arbetsmarknaden, vilket sedan blir ett problem för de företag som är i behov av personal då alla slåss om samma krympande skara yrkesutbildade.

Å andra sidan finns en stor mängd arbetstillfällen som aldrig blir tillsatta – och därmed arbetsuppgifter i samhällsekonomin som inte blir utförda – för att arbetsgivaren inte hittar personer med rätt kompetens för uppgiften.

Därtill finns en stor grupp arbetslösa som saknar de kompetenser som arbetsmarknaden efterfrågar. De lösningar som vanligtvis presenteras för denna grupp handlar oftare om hur kostnaden för att anställa dem bättre ska anpassas till deras kompetensnivå snarare än hur deras kompetensnivå ska kunna anpassas för att matcha befintlig och kommande efterfrågan. Den stora brist som finns på kompetenser inom många branscher, både i privat och i offentlig sektor, kommer inte att lösas av att efterfrågan på lågutbildad personal ökar – och i takt med att andelen i yrkesför ålder minskar kommer efterfrågan på rätt kompetens bara att öka.

Arbetslösheten är stor bland ungdomar och framför allt bland utlandsfödda, och de som har allra svårast att få jobb är gruppen som saknar gymnasieutbildning, erfarenheter och kontakter på arbetsmarknaden. Svensk arbetsmarknad är högproduktiv och specialiserad, vilket ställer högre krav på kompetens och förmåga till eget ansvar. I t.ex. yrket som kyl- och värmepumpstekniker arbetar man ofta direkt mot olika kunder och man utför sitt arbete på olika platser, vilket därtill ställer krav på både körkort, social kompetens och goda svenskkunskaper. Den branschundersökning som Matchningskommissionen genomfört visar att företagen värderar personlig lämplighet högre än formell utbildning och oftare använder sig av personliga nätverk och informella kontakter när de rekryterar än de formella funktionerna såsom arbetsförmedlingen.

Matchningskommissionen pekar på ett stort värde i att utveckla lokala samarbetsformer mellan näringsliv, offentlig sektor och civilsamhället så som MFF:s Karriärakademi är ett exempel på, för att öka kontaktytorna mellan dem som behöver rekrytera och dem som vill ha ett jobb.

Det svenska skolsystemet försöker svara upp mot samhällets rekryteringsbehov när det gäller kunskapskraven, men alltså är det alltför många som lämnar gymnasieskolan utan fullgjord utbildning. För dem som vill komplettera eller skola om sig finns goda möjligheter både via komvux och via yrkeshögskolan, men även här gapar utbildningsplatser tomma även på de utbildningar där efterfrågan är som störst. En absolut grundförutsättning för individens val av utbildning är att man känner till att den finns och att man har praktiska förutsättningar att genomföra utbildningen.

Även branschens aktörer har ett eget ansvar för deras förmåga att attrahera sökande till de utbildningar som finns. Ju fler som söker, desto fler utbildningsplatser kommer att erbjudas, och i förlängningen kommer också fler att kunna certifieras. Detta arbete har inte varit tillräckligt framgångsrikt, mot bakgrund av hur få som faktiskt söker de reguljära utbildningsplatser som finns.

Det mesta tyder på att den som är ung i dag kommer att behöva byta jobb ett antal gånger under ett yrkesliv, vilket gör att många unga söker sig till breda högskoleförberedande utbildningar i första hand. Man vill ha flera olika alternativ så länge som möjligt. Samtidigt är det något av en myt att de högskoleförberedande programmen ger fler utvecklingsvägar.

När det gäller de praktiska förutsättningarna är närhet till utbildning en viktig grundparameter. VVS- och fastighetsprogrammet är ett av de gymnasieprogram som har lägst andel sökande varje år, bara cirka 1 procent av ungdomskullen. Det låga söktrycket i kombination med att programmet är relativt dyrt per elev att anordna, gör att programmet erbjuds i allt färre kommuner. Det i sig kan leda till en negativ spiral som också kommer att påverka andelen som går inriktningen mot till exempel kyl- och värmepumpsteknik. El- och energiprogrammet har flera moment som överlappar med kyl- och värmepumpstekniken, har fler sökande och finns i väsentligt många fler kommuner. Att flytta kyl- och värmepumpsteknik till el- och energiprogrammet kan vara ett logiskt och praktiskt möjligt steg för att nå fler ungdomar.

Det finns goda möjligheter att bredda kompetensförsörjningen via regionala yrkesvux och branschskolesamarbeten. Här behöver branschen och kommunerna samarbeta bättre för att hitta den form som fungerar bäst i varje region.

Yrkeshögskolan är en framgångsrik utbildningsform. Av de elever som går ut från en yrkeshögskoleutbildning får över 90 procent arbete inom ett år, varav många hos det företag där de gjort sin LIA (lärande i arbete). Svenskt näringsliv har förordat att den redan pågående utbyggnaden av yrkeshögskolan ska fortsätta – en uppfattning vi delar.

För att ytterligare förstärka kopplingen mellan utbildningen och arbetsmarknadens behov kan länsstyrelsen ges ett regionalt samordningsansvar mellan arbetsmarknadens parter, Myndigheten för yrkeshögskolan, Arbetsförmedlingen och utbildningsanordnare i syfte att säkerställa att en uppdaterad bild alltid finns av arbetsmarknadens behov. Särskild hänsyn vid tilldelning av medel för utbildningsplatser bör tas till utbildningar som leder till bristyrken.

Det kan förefalla vara ett stort steg att som ny i Sverige veta vad ett yrke innebär i svensk kontext, vilket får till följd att vi ser en oväntat liten andel av de utrikes födda inom yrkesutbildningar, trots deras goda framtidsutsikter.

Per-Arne Håkansson (S)

Anna Wallentheim (S)